

โลหะปราสาท แสงแห่งธรรม¹

Light of Dharma, Loha Prasat

ปัญจพัฒน์ ธีระธำรงวีร์²
Punjaphut Thirathamrongwee

บทคัดย่อ

โลหะปราสาทในวัดราชนัสดารามวรวิหาร สร้างในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เป็นอาคารที่ทรงมีพระราชดำริให้สร้างแทนที่เจดีย์ ด้วยทรงหมายให้มีความพิเศษเป็นโลหะปราสาทแห่งที่ 3 ของโลก ถัดจากอินเดียและศรีลังกา เพื่อแสดงออกถึงว่าประเทศไทยเป็นศูนย์กลางของพระพุทธศาสนาแห่งหนึ่งของโลก เหมือนทั้งสองประเทศนี้ ตัวอาคารมีจุดเด่นคือมีช่องเปิดให้แสงเข้าได้โดยรอบ เกิดรูปแบบและลักษณะต่างๆ ของแสงในพื้นที่ตลอดทั้งวัน นับว่าเป็นพุทธสถาปัตยกรรมที่ใช้ภูมิปัญญาในการออกแบบให้มีความโดดเด่นในเรื่องของการนำแสงเข้ามาภายในตัวอาคาร การใช้แสงในพุทธสถาปัตยกรรมนั้น ไม่ได้เป็นเพียงการนำแสงเข้ามาเพื่อให้เกิดความสว่างภายในตัวอาคารเท่านั้น กล่าวคือไม่ได้เป็นเพียงแค่การใช้งานเชิงกายภาพ แสงส่งผลกระทบต่ออารมณ์การรับรู้และความรู้สึก ผู้เขียนจึงเสนอมุมมองในเรื่องของแสงที่เกิดขึ้นภายในพุทธสถาปัตยกรรม ในมิติของแสงแห่งธรรม แสงแห่งธรรม ในความหมายตามหลักธรรมพุทธศาสนา คือแสงสว่างที่เกิดขึ้นอยู่ภายใน แสงนี้เกิดขึ้นได้หลายขณะจากหลายเหตุและปัจจัย แสงแห่งธรรมนั้นสามารถเป็นแนวทางให้จิตเกิดปัญญาได้ พลังของแสงแห่งธรรมนี้ก่อให้เกิดเป็นพลังในการขับเคลื่อนชีวิต นำทางไปในทิศที่ถูกต้องไม่หลงไปในทางที่ผิด บทความนี้เป็นการจำแนกการเกิดขึ้นของแสงแห่งธรรม ตามหลักการของพุทธศาสนา แสดงความเชื่อมโยงและความสัมพันธ์ ระหว่างแสงธรรมชาติกับแสงแห่งธรรมในโลหะปราสาทวัดราชนัสดารามวรวิหาร และแสดงให้เห็นถึงมุมมองของการสร้างพื้นที่ของแสงแห่งธรรมในพุทธสถาปัตยกรรม

คำสำคัญ: โลหะปราสาท แสง แสงแห่งธรรม พุทธ ปัญญา

- 1 บทความคัดสรรจากการประชุมวิชาการในหัวข้อ “ภูมิปัญญาพื้นถิ่นสร้างสรรค์” คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- 2 นักศึกษาปริญญาเอก คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Abstract

Loha Prasat in Wat Ratchanaddaram Worawihan was built to the order of King Nang Klao (Rama III). It is ordered to build instead of the stupa. The purpose of building Loha Prasat was to be the third metal castle of the world, following India and Sri Lanka in order to present that Thailand is also the center of Buddhism as those two countries. The interesting thing about the building is the space around the building that allows the sunlight to shine through and display different shape of light and shadow all day long. Loha Prasat is said to be an outstanding Buddhist architecture as the design that let the light through the building used wisdom. Not only to illuminate and physically benefit the space, using the light in the Buddhist architecture also affects emotions and feelings. This research presents another perspective of light in Buddhist architecture as Light of Dharma. Light of Dharma in the meaning of Buddhism principle means the light that occurs within the mind and soul. This light can occur by several causes and factors. Light of Dharma helps human gain wisdom as this light has a power to motivate human, which leads their lives to the right direction. Thereby, this article identifies the light of Dharma by holding to the Buddhism principle. It presents the relationship between the sun light and light of Dharma in Loha Prasat as well as the perspective of the light of Dharma in Buddhist architecture space.

Keywords: Loha Prasat, light, light of Dharma, Buddha, wisdom

บทนำ

โลหะปราสาทตั้งอยู่ภายในวัดราชนัสดารามวรวิหาร บนถนนมหาไชยเขต กรุงเทพมหานคร สร้างในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ช่างออกแบบก่อสร้างโลหะปราสาทตามลักษณะของโลหะปราสาทหลังที่สองในประเทศศรีลังกา โดยดัดแปลงให้มีลักษณะทางพุทธศิลป์และสถาปัตยกรรมแบบไทย ลักษณะอาคารมีฐานกว้างด้านละ 23 วา เป็นอาคารทรงปราสาทปิรามิดสูง 7 ชั้นลดหลั่นกัน อาคารชั้นล่าง ชั้นที่ 3 และชั้นที่ 5 เป็นคูหาและระเบียงรอบใน ชั้นที่ 2 ชั้นที่ 4 และชั้นที่ 6 ทำเป็นคูหาจตุรมุขมียอดเป็นบุษบกชั้นละ 12 ยอด และชั้นที่ 7 เป็นยอดปราสาทจตุรมุขสำหรับประดิษฐานพระบรมธาตุรวมเป็น 37 ยอด เมื่อพิจารณาตามแผนผังของวัดราชนัสดารามวรวิหาร โลหะปราสาทถูกกำหนดให้ตั้งอยู่ตรงบริเวณที่เป็นศูนย์กลางของวัด แทนที่เจดีย์และเป็นประธานของวัด เป็นอาคารหลักที่สูงใหญ่ที่สุดภายในวัด วัดอุประสงคิในการสร้างโลหะปราสาทเพื่อเป็นอาคารพุทธาวาส หากพิจารณาลักษณะของอาคารแล้วน่าจะสนับสนุนว่าเป็นอาคารเพื่อปฏิบัติธรรมเจริญสมาบัติของพระฝ่ายอรัญวาสีเช่นเดียวกับโลหะปราสาทในศรีลังกา (Fine Arts Department, 1995)

ตัวอาคารดังภาพที่ 1 แสดงให้เห็นถึง พุทธสถาปัตยกรรมที่มีความแตกต่างจากพุทธสถาปัตยกรรมโดยทั่วไปที่เป็นอาคาร 1 – 2 ชั้น มีการกันพื้นที่ใช้สอย แต่ภายในตัวโลหะปราสาทไม่มีห้อง มีเพียงช่องทางเดินแคบที่ถูกล้อมด้วยโครงสร้างอาคารขนาดใหญ่ทั้งหมด และทางเดินทุกช่องจะตรงกับช่องทางเข้าแสงของอาคาร เป็นอาคารที่เปิดช่องให้แสงธรรมชาติเข้ามาได้โดยรอบ การเดินขึ้นไปสู่ชั้นบนทำได้ด้วยการเดินขึ้นบันไดเวียนตรงใจกลางอาคาร ซึ่งการเดินขึ้นแต่ละชั้นในลักษณะนี้ จะทำให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของแสงตลอดเวลา จากแสงที่ค่อนข้างมืดในชั้นล่างสุด ไปสู่แสงสว่างกลางแจ้งที่ชั้น 6 และชั้น 7 เป็นการออกแบบที่จงใจให้แสงเข้ามามีบทบาทในตัวอาคาร

ภาพที่ 1 โลหะปราสาท
ที่มา: Fine Arts department (1995)

งานศึกษาเรื่องแสงในพุทธสถาปัตยกรรมมีอยู่ไม่มากนัก (Tharavichitkun, 2016) บทความนี้ นำเสนอมุมมองเรื่องปรากฏการณ์ของแสงที่เกิดภายในโลหะปราสาทเป็นหลัก มีวัตถุประสงค์เพื่อแสดงมิติในเรื่องของแสงที่ลึกไปกว่าแสงเชิงกายภาพในบริบทของพุทธสถาปัตยกรรม เป็นการนำเสนอแนวทางการเข้าไปรับรู้โลกภายนอกด้วยหลักการของพุทธศาสนาหรือที่เรียกกันว่าอายตนะ แสดงลำดับขั้นตอนการเห็นแสงภายนอก (visual) ไปสู่การสัมผัสถึงแสงภายใน (spiritual) แสงที่เกิดขึ้นภายในนั้นเรียกตามหลักทางพุทธศาสนาว่า “แสงแห่งธรรม” โดยมีประเด็นว่า ปรากฏการณ์แสงในพุทธสถาปัตยกรรมที่มีความโดดเด่นเรื่องการนำแสงเข้ามาในโลหะปราสาท มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับเหตุปัจจัยของการเกิดแสงแห่งธรรม

การอธิบายถึงเหตุและปัจจัยอันนำไปสู่การเสนอมุมมองในเรื่องของแสงแห่งธรรมกับโลหะปราสาทนั้น แบ่งการอธิบายเป็น ความหมายของแสงแห่งธรรมและเหตุปัจจัยในการเกิดแสงแห่งธรรมตามหลักคิดของพุทธศาสนา และความเชื่อมโยงและความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์แสงภายในโลหะปราสาทกับแสงแห่งธรรม

แสงแห่งธรรม

ในส่วนแรกของบทความนี้จะกล่าวถึงหลักธรรมเป็นหลัก เพื่อที่จะอธิบายเรื่อง แสงแห่งธรรมในความหมายตามหลักธรรมของพุทธศาสนา มุ่งเน้นไปที่การแสดงถึงกระบวนการและปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมในการเกิดแสงแห่งธรรม และแสดงถึงผลของแสงแห่งธรรมที่มีต่อจิตใจของมนุษย์

แสงแห่งธรรมหรือแสงแห่งชีวิตเป็นแสงเชิงนามธรรมที่มนุษย์สามารถเข้าใจและรับรู้ได้ว่าเกิดขึ้นอยู่ภายใน แสงแห่งธรรมเป็นคำเปรียบเปรยเมื่อจิตนั้นเกิดปัญญา เป็นแสงสว่างภายในจิตที่ก่อให้เกิดเป็นพลังในการขับเคลื่อนชีวิต ชี้นำทางให้ไปในทิศที่ถูกต้อง แสงแห่งธรรมนี้เกิดขึ้นได้ในขณะที่จิตนั้นสงบระงับเป็นปกติ มีสติ มีสมาธิ แสงแห่งธรรมที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงหรือแต่ละขณะนั้นมีหน้าที่ส่องเป็นแนวทางให้จิตไปพบกับปัญญาและแสงสว่างที่แท้จริง

เหตุของการเกิดแสงแห่งธรรมมาจากแก่นของพุทธศาสนาที่กล่าวถึงเรื่อง ศีล สมาธิ ปัญญา อันเป็นแนวทางที่จะทำให้มนุษย์เข้าใจถึงทุกข์และหนทางแห่งการขจัดอวิชชาให้พ้นจากทุกข์ กระบวนการเกิดปัญญานั้นเริ่มจากการ เห็น รู้ รู้ชัดในเหตุ และรู้แจ้ง (Payutto, 2016) เป็นลำดับสืบเนื่องกัน เมื่อการเข้าไปเห็น กระทำได้ถูกต้องและชัดเจน จะเอื้อให้เกิดความรู้ที่ถูกต้องและชัดเจน เมื่อกระบวนการเริ่มต้นในการเกิดปัญญานั้นเป็นไปอย่างถูกต้อง จึงเอื้อให้กระบวนการที่เกิดขึ้นในลำดับถัดมานั้นเกิดความถูกต้อง เพราะฉะนั้นแสงแห่งธรรมที่เกิดขึ้น เพื่อส่องนำทางจิตไปสู่ปัญญาสูงสุดจะเริ่มปรากฏตั้งแต่กระบวนการเห็น และการเห็นที่ถูกต้องและชัดเจน เกิดขึ้นได้ก็เพราะมีจิตที่สงบ ระงับ เป็นปกติ เป็นพื้นฐานเพื่อเข้าไปเห็นตามความเป็นจริงปราศจากอคติ และมีสติ สมาธิ และปัญญาเข้าร่วมประกอบ สติและปัญญามีหน้าที่คัดกรองเอาเฉพาะสิ่งที่มีประโยชน์และเหมาะสม สมาธิจะช่วยประคองให้สติและปัญญาดำเนินไปได้ไม่บกพร่อง แสงแห่งธรรมจะเกิดขึ้นไม่ได้เลยหากไม่มีปัญญาคอยกำกับหรือมีปัญญาเป็นเครื่องให้เกิด จึงเรียกกันโดยทั่วไปว่าแสงแห่งปัญญา อันเป็นเหตุและปัจจัยนำไปสู่การรู้แจ้งแทงตลอดในธรรมที่เกิด เกิดเป็นความผ่องใส ปิติ สุขเย็น ขึ้นในจิตในกาย

ส่วนเรื่องของ “ปัญญา” ที่เกิดขึ้นในกระบวนการเห็นกับ “ปัญญา” ที่เกิดขึ้นในกระบวนการถัดมานั้น สามารถเรียกได้ว่า ปัญญาเหมือนกันแต่ต่างกันที่ความละเอียดละออ ความเฉียบคมในการคัดกรอง

สิ่งที่ถูกต้องหรือแก่นของมัน ตามที่หลักของพุทธศาสนาได้แบ่งปัญญาเป็น 3 ระดับ อันได้แก่ 1) ปัญญาอันเกิดจากการฟัง พูด อ่าน เขียน เรียกว่า สุตมยปัญญา 2) ปัญญาอันเกิดจากการคิดพิจารณา เรียกว่า จินตมยปัญญา 3) ปัญญาอันเกิดจากการปฏิบัติ เรียกว่า ภวานามยปัญญา ปัญญาที่เกิดขึ้นในเบื้องต้นไม่สามารถจัดความรู้ได้ทั้งหมดในครั้งเดียว ปัญญาเกิดในเบื้องต้น ในท่ามกลาง และในที่สุด เปรียบเสมือนแสงที่ค่อยๆ สว่างขึ้นๆ จนสว่างอย่างหาประมาณมิได้

ในลำดับถัดมาผู้เขียนจะขออธิบายเพิ่มเติม แสดงรายละเอียด แยกกองธรรมตามเหตุและปัจจัย และแสดงปัจจัยที่ทำให้เกิด ความถูกต้องและชัดเจน ในกระบวนการอันนำไปสู่การเกิดแสงแห่งธรรม

1. ความสัมพันธ์ระหว่างสติและเหตุปัจจัยให้เกิดแสงแห่งธรรม

หลักการดำเนินชีวิตที่สอดคล้องไปตามหลักธรรม คือ การมีสติระลึกได้หรือมีความไม่ประมาท เป็นพื้นฐาน สติเป็นเหตุและปัจจัยให้เห็นเท่าทันในปัจจุบันขณะหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น อันเป็นสิ่งที่สำคัญมาก ในการพัฒนาเป็นความรู้ตัวทั่วพร้อม ตระหนักรู้เป็นผู้มีสติควบคุมตนได้ เป็นคนที่ฝึกแล้ว (Payutto, 2014) สิ่งนี้เรียกว่า สติสัมปชัญญะ แปลว่า รู้ชัดว่ามีประโยชน์ ว่าเกื้อกูลเหมาะสมกัน ตระหนักในงานของตน และรู้ชัดว่าไม่หลง (Payutto, 2008) สติสัมปชัญญะเกิดขึ้นได้เนื่องจากมี ปัญญาความรู้ชัด เข้ามาร่วมด้วยจึงเกิด ความเห็นชัดกระจ่างแจ้ง ยกตัวอย่างสติทำให้นุชยรู้กาลเทศะ อย่างเช่น มนุษย์เห็นว่าพระอาทิตย์ขึ้นทาง ทิศนี้ของทิศที่ปกอาศัย ความมืดหายไป แสงที่เข้าจากทางทิศนี้ ทำให้เกิดความสว่างหรือเกิดเงาในพื้นที่บริเวณนี้ แสงถึงเวลาช่วงเช้า เมื่อเวลาผ่านไป แสงจากดวงอาทิตย์เคลื่อนมาอีกทิศ เกิดความสว่างและเงาบนพื้นที่ อีกด้านของทิศที่ปกอาศัย แสงถึงเวลาช่วงบ่าย พอพระอาทิตย์ตกกลับขอบฟ้าไป ความสว่างหมดไป แสงธรรมชาติ คือแสงจากพระจันทร์ ความสว่างพอมีได้ประมาณเท่านั้น การมองเห็นมีความยากลำบาก แสงถึงช่วงเวลา กลางคืน ความมืดทำให้เห็นชัดได้ว่ามีความเปลี่ยนแปลงอะไรเกิดขึ้นบ้าง ทั้งกับตัวเองและสิ่งรอบข้างในแต่ละช่วงเวลา

เพราะฉะนั้น สติสัมปชัญญะจึงเป็นเหตุและปัจจัยให้เกิดแสงแห่งธรรมขึ้นในจิต เปรียบเสมือนเป็นดัง ไฟฉาย ส่องสว่าง ไปยังปัจจุบันหรือสิ่งที่อยู่ตรงหน้าให้เกิดสภาวะที่เรียกว่า การเห็นที่ถูกต้องและชัดเจน ตามความเป็นจริงและสามารถมองลึกลงไปในรูปแบบธรรมที่จะพึงเห็นและนามธรรมที่ซ่อนอยู่ให้พึงปรากฏ แยกแยะ คัดกรองสิ่งต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง

2. ความสัมพันธ์ระหว่างอายตนะและสติสัมปชัญญะ

การเห็นที่ถูกต้องและชัดเจนนั้น เป็นการพูดถึงหลักธรรมเรื่อง อายตนะ ในศาสนาพุทธ อายตนะ คือ แตนรับรู้และเสพอโล (Payutto, 2014) อายตนะ แปลว่า เครื่องติดต่อเกี่ยวข้องระหว่างมนุษย์กับ โลก อายตนะประกอบไปด้วย “เครื่องรู้” และ “สิ่งที่ถูกรู้” ยกตัวอย่างเช่น ตาเป็นเครื่องรู้ รูปเป็นสิ่งที่ถูกรู้ เป็นต้น เครื่องรู้นั้นเรียกว่า อายตนะภายใน อันได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ส่วนสิ่งที่รู้นั้นเรียกว่า อายตนะ ภายนอก อันได้แก่ รูป เสียง กลิ่น รส สิ่งต้องกาย และอารมณ์ ซึ่งการ “เห็น” ที่กล่าวในตอนต้น มิใช่การเห็น ด้วยการมองเห็นผ่านทางตาเพียงอย่างเดียว แต่เป็นการเห็นใน “รูปแบบของอายตนะ” กล่าวคือเป็นเรื่องของ เครื่องรู้และสิ่งที่ถูกรู้เท่านั้น ลักษณะอาการที่ปรากฏกับมนุษย์จะเป็นส่วนๆ เป็นคู่ของกันเสมอ ยกตัวอย่าง เช่น ตาตอบรับหรือคู่กับรูป หูตอบรับหรือคู่กับเสียงเท่านั้น ไม่สามารถข้ามไปตอบรับกับรูปหรือกลิ่นได้ เป็นต้น

ต่อมาเมื่ออายุนั้นภายในกระทบกับ วิญญาณ (ตัวรู้) ก็บังเกิดเป็นความรู้ลักษณะต่างๆ ได้แก่ เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น รู้รส รู้สิ่งต้องกาย รู้เรื่องในใจ การรับรู้ หรือที่เรียกกันอีกอย่างว่า ผัสสะ จะปรากฏขึ้นเมื่อมีองค์ประกอบครบสามอย่าง (เครื่องรู้ สิ่งที่ถูกรู้ และตัวรู้) และสิ่งที่เกิดขึ้นถัดจากนั้นก็คือ ความรู้สึกต่ออารมณ์ที่รับรู้เข้ามา คือ เกิดเป็นปฏิกิริยาของจิตใจ ยกตัวอย่างเช่น การจำได้หมายรู้ หรือ การปรุงแต่งอายุนั้นเป็นสภาวะที่เกิดขึ้นในมนุษย์ทุกคนเป็นปกติ แต่อายุนั้นที่มี สติสัมปชัญญะ เข้ามาประกอบในกระบวนการนี้นั้นทำให้เกิดความสมบูรณ์ กล่าวคือ เมื่อเครื่องรู้มีสติสัมปชัญญะประกอบ สิ่งที่ถูกรู้ย่อมเกิดความละเอียดรอบคอบในการเข้าไปเห็น และเมื่อสิ่งที่ถูกรู้มีสติสัมปชัญญะเข้ามาประกอบ ผลลัพธ์ในกระบวนการนี้ คือ เกิดตัวรู้ที่ถูกต้องและชัดเจน

ตัวรู้ ที่เกิดจากการมีสติสัมปชัญญะประกอบมาตั้งแต่ต้นนั้นเป็นประเด็นที่สำคัญมากในการเกิดแสงแห่งธรรม ในอายุนั้น ยกตัวอย่าง นอกเหนือจากการที่แสงนั้นทำให้มนุษย์รับรู้เวลา รู้กลางวันกลางคืน สติสัมปชัญญะในอายุนั้นทำให้รู้ว่า แสงยามเช้ากับแสงยามบ่ายมาพร้อมกับอุณหภูมิที่แตกต่างกันตามช่วงเวลา กระแสลมที่พัดผ่านนั้นแตกต่างกันทั้งทิศทางและความเร็วตามช่วงเวลา หรือตามแต่ฤดูกาลที่ส่งผลต่อปริมาณแสง เช่น ฤดูฝนที่มีก้อนขางมีก้อนเมฆปกคลุม เป็นต้น

จากกระบวนการข้างต้นนั้นเปรียบเสมือนมีแสงแห่งธรรมเกิดขึ้นตั้งแต่ “เครื่องรู้” กระบวนการที่เกิดต่อจากอายุนั้น มาสู่อารมณ์ มาสู่วิญญาณตัวรู้ ย่อมปรากฏแสงแห่งธรรมไปตลอดกระบวนการ เป็นเหตุและปัจจัยให้ผัสสะที่ทำให้เกิดความรู้สึกต่ออารมณ์มีความกระจำชัดเป็นผลต่อเนื่องกันมา ทำให้จิตสามารถรับรู้ไปตามจริงและมีความละเอียดลึกซึ้งมากกว่าปกติ สามารถเข้าใจถึงคำว่า ความจริง ความดี ความงาม การรับรู้จากอายุนั้นที่รู้ชัดและถูกต้องล้วนเป็นต้นกำเนิดพลังให้ปรากฏแสงแห่งชีวิต

3. ความสัมพันธ์ระหว่างแสงแห่งปัญญา ความรู้แจ้ง และการดำเนินชีวิต

เมื่อ ตัวรู้ ที่เกิดขึ้นในจิตนั้นถูกต้องและชัดเจนเกิดเป็นแสงแห่งธรรมในอายุนั้น กระบวนการที่เกิดต่อจากนี้ที่รู้ชัดในเหตุ สิ่งนี้คือความหมายของคำว่า ปัญญา จากบทนาในข้างต้นที่แสดงให้เห็นสองประเด็นสำคัญว่า แสงแห่งธรรมจะเกิดขึ้นได้ต้องมีปัญญาเป็นตัวประกอบ และ ปัญญานั้นสามารถแยกย่อยออกเป็น 3 ระดับ เพราะฉะนั้นกระบวนการที่เกิดแสงแห่งธรรมมาตั้งแต่เริ่มต้นย่อมเอื้อให้ รู้ชัดในเหตุได้ถูกต้องและชัดเจน จึงสามารถเรียกได้ว่า แสงแห่งปัญญา

จากนี้จะขอยกตัวอย่างจากพระสูตรในพระไตรปิฎก (Payutto, 2016) ที่พระองค์ได้ทรงแสดงการเข้าถึงธรรมที่ไม่เคยปรากฏนั้นได้เกิดขึ้นต่อพระองค์แล้ว

“ภิกษุทั้งหลาย จักขุเกิดขึ้นแล้ว ญาณเกิดขึ้นแล้ว ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว วิชชาเกิดขึ้นแล้ว แสงสว่างเกิดขึ้นแล้วแก่เรา ในธรรมทั้งหลายที่ไม่เคยได้ฟังมาก่อนว่านี้ทุกขอริยสัจ”

“คำว่า “จักขุเกิดขึ้นแล้ว” เพราะมีสภาวะเห็น คำว่า “ญาณเกิดขึ้นแล้ว” เพราะมีสภาวะรู้ คำว่า “ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว” เพราะมีสภาวะรู้ชัด คำว่า “วิชชาเกิดขึ้นแล้ว” เพราะมีสภาวะรู้แจ้ง คำว่า “แสงสว่างเกิดขึ้นแล้ว” เพราะมีสภาวะสว่างไสว”

จากตัวอย่างสองวรรคนี้ เป็นวรรคที่สามารถพบได้บ่อยในพระไตรปิฎกในยามที่พระพุทธองค์ทรงแสดงถึงปัญญา ย่อมยกเรื่องแสงเข้ามาแสดงด้วย กระบวนการของปัญญาและความรู้แจ้ง เป็นสภาวะที่รู้ชัด

เพราะเหตุนี้ (Payutto, 2016) เกิดขึ้นถัดจากญาณที่มีสภาวะ ฐัธมม นั้น หากไม่เห็นธรรมใดๆ ในเบื้องต้น ก็ไม่สามารถรู้ชัดได้เลยว่าธรรมนี้เป็นอย่างไร เมื่อรู้ชัดเป็นปัญญาเห็นในเหตุและปัจจัยให้เกิด เห็นในความเชื่อมโยงและสัมพันธ์ที่ผูกมัดในทุกมิติทุกมุมแล้ว ก็สามารถ รู้แจ้ง แสงตลอดเรียก วิชชา เกิดสภาวะที่พ้นอิสระจากปมเงื่อนอันเกิดจากการเข้าไปหมยมนั้นเกาะเกี่ยวยึดติด ความรู้แจ้งจึงเปรียบเสมือนเป็นแสงแห่งธรรมที่ส่องสว่างอย่างถึงที่สุด เป็นพลังเป็นแสงแห่งชีวิต

จากการยกตัวอย่างเรื่องแสงกับชีวิตประจำวันในข้างต้น เมื่อมนุษย์ รู้เวลา รู้ทิศ รู้สัมผัส ฐัธมมชาติ รู้พื้นที่ รู้เหตุการณ์แล้ว แสงจากปัญญาจะเป็นตัวบอกกิจกรรมที่เหมาะสมในการดำเนินชีวิตให้สอดคล้องไปตามธรรมชาติ ยกตัวอย่างเช่น กิจกรรมประเภทนี้อาจเหมาะกับพื้นที่ตรงนี้เพราะได้รับแสงเข้า ส่วนตอนบ่ายในยามที่ทั้งแสงและอุณหภูมิค่อนข้างสูงมนุษย์ก็หาที่กำบังและหากิจกรรมอย่างอื่นที่เหมาะสมกับช่วงเวลานั้นๆ มาทำแทน ไม่จำเป็นต้องทำกิจกรรมเดิมทั้งวัน และอยู่ตรงนั้นทั้งวัน ทั้งที่สภาพแวดล้อมไม่ได้เอื้ออำนวยตลอดเวลา เป็นความยืดหยุ่นและทรงประสิทธิภาพในการดำรงชีวิตให้เจริญงอกงาม

การจำแนกการเกิดของแสงแห่งธรรมที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ เป็นการแสดงให้เห็นในมิติของกระบวนการธรรมว่าทุกอย่างล้วนสัมพันธ์เป็นลำดับกันอยู่ จิตที่จะสามารถเข้าไปถึงกระบวนการที่เกิดปัญญาได้ถูกต้องและชัดเจนนั้น ต้องเป็นจิตที่มีสภาวะสงบระงับเป็นปกติและตั้งมั่นเป็นพื้นฐาน จิตที่มีสภาวะเป็นปกติคือ จิตที่มีสภาวะเป็นกลาง ไม่มีแรงกระตุ้นทั้งจากกุศลและอกุศลมากระทำ หรือกล่าวโดยย่อคือ จิตที่มี ศีล (P.A.Payutto, 2008) ส่วนจิตที่ตั้งมั่นคือจิตที่เป็นสมาธิ และ สมาธิ เป็นพื้นฐาน ด้วยเหตุนี้จึงพบว่า จิตลักษณะนี้เป็นปัจจัยเอื้อให้มีสติสัมปชัญญะเกิดขึ้นได้โดยง่าย ศีล สมาธิ ปัญญา ทุกอย่างนั้นเกื้อกูลและค้ำจุนให้เกิดแสงแห่งธรรมในทุกขั้นตอนของกระบวนการธรรมในการเกิดปัญญาอันบริสุทธิ์โดยธรรมชาติ โดยไม่ต้องมีการปั้นแต่งหรือบังคับให้เกิด แสงแห่งธรรมนี้จึงมีพลังในการขับเคลื่อนชีวิตไปตามทางที่ถูกต้อง อยู่บนโลกแห่งความเป็นจริงและสอดคล้องไปกับธรรมชาติ

ปรากฏการณ์ของแสงในพุทธสถาปัตยกรรม

ในส่วนที่สองของบทความจะกล่าวถึงองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมทางกายภาพ สามารถแบ่งออกมาได้ 2 ประเด็นหลักๆ โดยส่วนแรกกล่าวถึง ลักษณะองค์ประกอบที่ทำให้ปรากฏการณ์ของแสงในโลหะปราสาทนั้นมีความโดดเด่น และส่วนที่สองจะกล่าวถึงองค์ประกอบที่เอื้อให้เกิดความสงบและมีสติขั้นรู้ ตามหน้าที่ของพุทธสถาปัตยกรรม

พุทธสถาปัตยกรรม คืออาคาร สิ่งแวดล้อม และบริบทในมณฑลธรรมที่ถูกสร้างขึ้น มีเป้าหมายคือ “เอื้อ” ให้มนุษย์เกิดความสงบขึ้นในจิตใจ ความสงบและปกติในจิตเป็นบาทฐานสำคัญในการเกิดสติที่จะเข้าไปเห็นธรรมชาติตามความเป็นจริงในขณะปัจจุบัน ส่งผลทำให้รับรู้และเข้าใจสภาวะธรรมต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง หลักคิดในการสร้างพุทธสถาปัตยกรรมที่เหมาะสม (Techaamnuyawit, 2013) คือ การสร้างสถานที่ที่มีความสอดคล้องกับธรรมชาติ สมถะ สงบ วิเวก และมีคตินิยมหรือนัยยะทางธรรมเป็นเครื่องมือในการสอนธรรมะควบคู่ไปด้วย เพราะฉะนั้นสภาพแวดล้อมที่เกิดขึ้นบนบริบทนี้ ย่อมเป็นไปในทิศทางที่สอดคล้องไปกับหลักธรรม

1. พื้นที่แสงในโลหะปราสาท

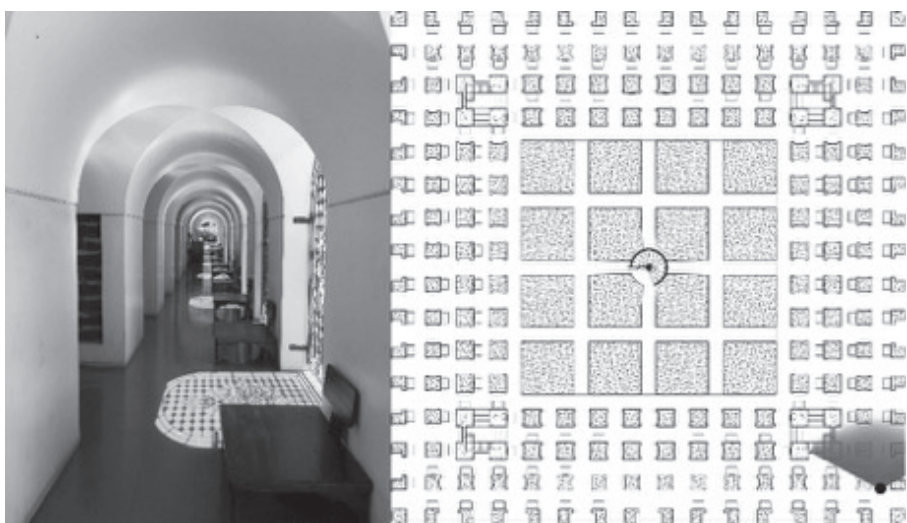
จากการเข้าไปศึกษาพื้นที่ว่าง (space) ภายในโลหะปราสาท สามารถแยกแยะลักษณะอันเด่นชัดของตัวอาคาร คัดเลือกเอาเฉพาะรูปแบบที่มีผลต่อลักษณะของแสงทางกายภาพ ได้ดังนี้

1.1 ตัวอาคารมีช่องเปิดให้แสงเข้าทั้งสี่ด้านโดยรอบ (ภาพที่ 2) เป็นการออกแบบที่จงใจให้โลหะปราสาทสามารถรับแสงจากดวงอาทิตย์เข้ามาภายในอาคารตลอดทั้งวัน ทุกทิศ และทุกฤดูกาล ไม่ว่าจะในช่วงฤดูกาลที่พระอาทิตย์อ้อมทางทิศเหนือหรือทางทิศใต้

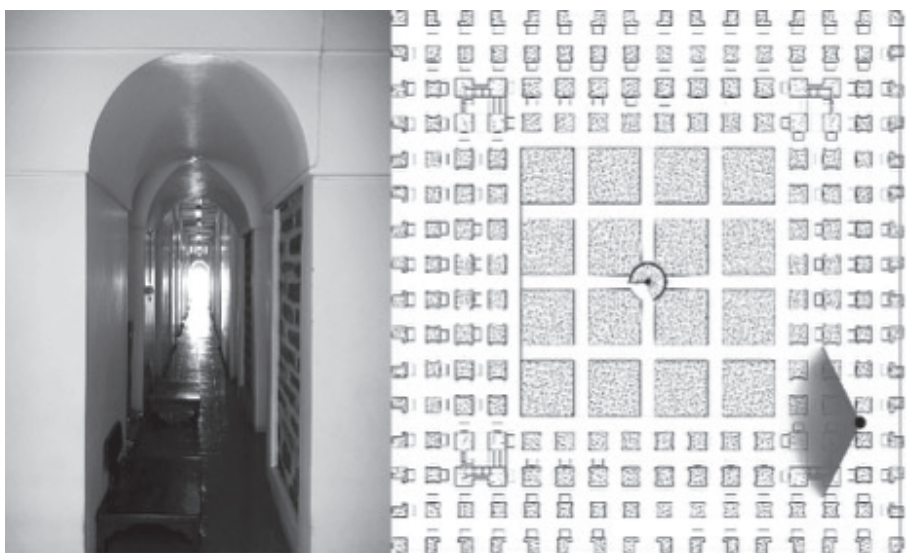
ภาพที่ 2 ตัวอาคารที่มีช่องเปิดให้แสงเข้าโดยรอบ
ที่มา: Fine Arts Department (1995)

1.2 ภายในตัวสถาปัตยกรรมถูกออกแบบให้มีลักษณะเป็นซุ้มทางเดินในทุกๆ ชั้น ความกว้างโดยเฉลี่ยของซุ้มทางเดินนั้นมีขนาดประมาณ 1.20 – 1.30 เมตร แต่ละช่องทางเดินนั้นถูกกันด้วยโครงสร้างของตัวอาคารซึ่งมีขนาดใหญ่ ทำให้แสงที่เกิดขึ้นในพื้นที่มีลักษณะคล้ายอุโมงค์แสงเรียงกันเป็นช่อง ยาวไปตลอดทั้งอาคาร (ภาพที่ 3)

ภาพที่ 3 ซุ้มทางเดินภายในอาคารบริเวณชั้น 1
ที่มา: Fine Arts Department (1995)

1.3 การเข้าไปในพื้นที่จะพบว่าทุกๆ ซุ้มทางเดินมีจุดหมายตาเป็นช่องแสง ไม่ปรากฏเป็นผนังทึบตรงปลายทาง (ภาพที่ 4)

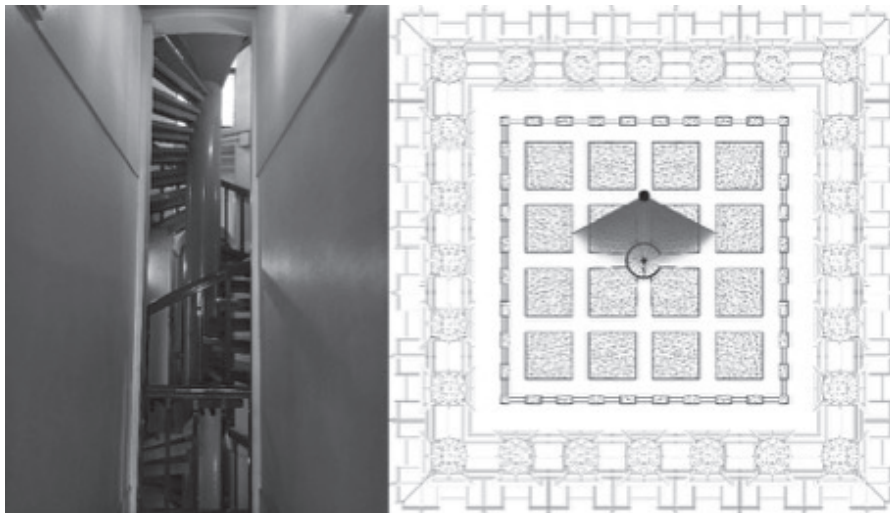
ภาพที่ 4 ช่องแสงตรงสุดทางเดินบริเวณชั้น 1
ที่มา: Fine Arts Department (1995)

1.4 ที่ชั้น 2 และชั้น 4 นั้นมีระเบียงคดล้อมอยู่รอบนอกของอาคาร ลักษณะดูเหมือนแยกออกจากตัวอาคารหลัก เกิดช่องว่างให้แสงแดดส่อง เกิดแสงและเงาที่คมชัด ต่างจากซุ้มทางเดินบริเวณใกล้ใจกลางของอาคารที่จะมีลักษณะเป็นแบบแสงพรวนและเกิดเงาที่ไม่คมชัด (ภาพที่ 5)

ภาพที่ 5 ความแตกต่างในเรื่องของความคมชัดของเงาบริเวณชั้น 4 และชั้น 3
ที่มา: Fine Arts Department (1995)

1.5 การขึ้นแต่ละชั้นทำได้โดยการใช้บันไดเวียนที่ตั้งอยู่ตรงใจกลางของอาคาร (ภาพที่ 6) ซึ่งการเดินขึ้นแต่ละชั้นในลักษณะนี้ จะทำให้เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงของแสง (จาก 4 ทิศ) ตลอดจนถึงชั้นบนสุด และด้วยลักษณะของตัวอาคารเป็นทรงปิรามิด จุดที่มีความสว่างน้อยที่สุดคือ จุดกึ่งกลางของอาคารที่ชั้น 1 และจุดที่สว่างที่สุดคือส่วนยอดของอาคารที่ชั้น 7

ภาพที่ 6 บันไดเวียนที่ตั้งอยู่ตรงใจกลางอาคารบริเวณชั้น 3
ที่มา: Fine Arts Department (1995)

1.6 การขึ้นสู่ชั้นที่ 7 นั้น ต้องเดินออกไปยังระเบียงรอบนอกของชั้นที่ 6 ก่อน (ไม่มีหลังคาคลุมเป็นที่แจ้ง) (ภาพที่ 7) ถึงจะเดินขึ้นไปสู่ชั้นที่ 7 เพื่อสักการะพระบรมสารีริกธาตุได้ เป็นการรับแสงจากพระอาทิตย์โดยตรง

ภาพที่ 7 ส่วนอาคารชั้นที่ 6 และ 7
ที่มา: Fine Arts Department (1995)

2. พื้นที่ที่เอื้อต่อความสงบและตื่นรู้ในโลหะปราสาท

นอกเหนือจากการแยกแยะลักษณะเด่นในเรื่องปรากฏการณ์ของแสงในบริบทนี้แล้ว ที่จะกล่าวต่อไป คือ การแยกแยะองค์ประกอบทางพุทธสถาปัตยกรรมว่ามีลักษณะใดบ้างที่เอื้อให้เกิดความสงบและตื่นรู้ (Patummanon, 1993)

2.1 บุคคลที่เข้าไปโลหะปราสาทจะพบว่า รูปทรง (form) ของพื้นที่ว่าง (space) ในโลหะปราสาท มีอยู่ 3 รูปแบบที่ซ้ำๆ คือ 1) ช่องทางเดิน 2) ช่องเปิดให้แสงเข้า และ 3) บันไดเวียน (ภาพที่ 8) สามารถพบได้ตลอด ไม่ว่าจะเป็นเดินไปในทิศทางไหน การเดินไปยังทิศรอบนอกตัวอาคารจะพบช่องเปิดให้แสงเข้า หรือระเบียงคด ในทางตรงกันข้าม ทางเดินที่เข้าไปยังใจกลางอาคารจะมีบันไดเวียนตรงปลายทาง เพราะฉะนั้นการรับรู้ในเรื่องที่ว่างนั้นจะเป็นรูปแบบเดิมๆ ตลอดเวลา กอปรกับรูปทรงของที่ว่างมีลักษณะเป็นเรขาคณิต เป็นเส้นตรง หรือเส้นโค้งอย่างตรงไปตรงมา ผิวนสัมผัสเป็นปูนฉาบทาสีขาวเรียบ ความซ้ำ+ซ้อนของรูปแบบแสงที่เกิดขึ้น ทำให้กายภาพของที่ว่างมีความมั่นคงสูง ความซ้ำ+ซ้อนนั้นนำไปสู่ความเคยชินของการรับรู้ ซึ่งส่งผลตรงถึงจิตใต้สำนึกสะสม (collective unconscious) ปฏิกริยาตอบสนองต่อความซ้ำ+ซ้อน จะเป็นลักษณะอัตโนมัติไปในทิศทางใดทิศทางหนึ่ง ไม่มีการสร้างประสบการณ์ในการรับรู้ใหม่ๆ มากไปกว่านี้

ภาพที่ 8 ภาพถ่ายพาโนรามาแสดงให้เห็นรูปทรงของช่องแสงซุ้มทางเดิน และบันไดเวียนบริเวณชั้น 5

ที่มา: Fine Arts Department (1995)

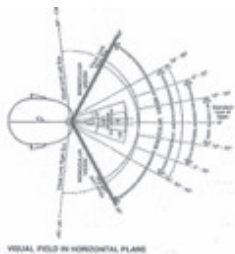
2.2 สืบเนื่องจากรูปแบบที่ซ้ำๆ ของช่องทางเดินแต่ละช่องถูกขึ้นด้วยโครงสร้างขนาดใหญ่ การเดินในพื้นที่นั้นจึงถูกจำกัดทางด้านมุมมองโดยปริยาย การเดินผ่านซุ้มทางเดินในแต่ละซุ้มนั้นจะพบ ปลายทางอยู่ 2 รูปแบบ คือ 1) ช่องแสง และ 2) บันไดเวียน การที่จะขึ้นหรือลงในชั้นถัดไป ต้องมีความ “รู้ตัว” ตลอดเวลา เพื่อรู้ตำแหน่ง และทิศทางของตัวเองถึงจะสามารถรู้ทิศทางไปยังบันไดเวียน เพราะความรู้สึกสามารถกำหนดตำแหน่งของตัวเองได้อยู่เสมออันมีอยู่ลึกๆ ในใจทุกคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเดินภายในโลหะปราสาท (ภาพที่ 9) เพราะฉะนั้นการรับรู้ที่ว่างจึงเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดความตื่นตัว ตื่นรู้

ภาพที่ 9 ภาพถ่ายพาโนรามาบริเวณชั้น 1 แสดงรูปแบบซ้ำๆ ของช่องทางเดิน

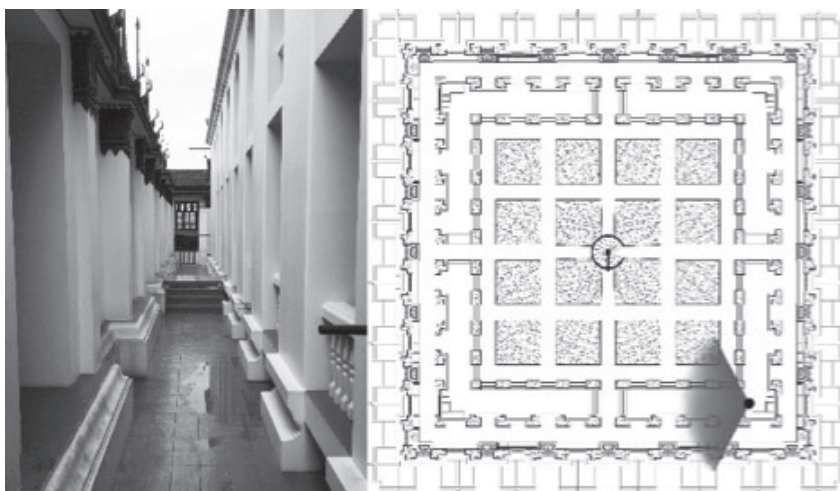
ที่มา: Fine Arts Department (1995)

2.3 เนื่องด้วยเหตุเดียวกัน ที่ช่องทางเดินแต่ละช่องถูกขึ้นด้วยโครงสร้างขนาดใหญ่ หากหยุดเดินตรงบริเวณส่วนที่เป็นโครงสร้างของโลหะปราสาท ก็จะพบว่า ด้วยมุมมองทางสายตานั้น (ภาพที่ 10) จะเห็นผนังตรงหน้าในระยะกระชั้นเนื่องด้วยระยะช่องว่างของโครงสร้าง (ช่องทางเดิน) มีประมาณ 1.10 – 1.30 เมตร และจากผนังทางซ้าย-ขวาของทางตา (มองตรงเข้าผนัง) จะพบกับผนังของช่องทางเดินข้างๆ หรือแผ่นผนังที่อยู่ตรงหน้า มีแสงสว่างเข้ามาจากทางด้านซ้ายและขวา แต่ไม่เห็นช่องแสงเป็นเพียงแค่การรับรู้ว่ามีช่องแสง บุคคลที่อยู่ตรงนั้นสามารถสัมผัสถึงกรอบของที่ว่าง (space) โดยที่ไม่มีการปิดล้อม เป็นการสร้างพื้นที่ส่วนตัวด้วยระยะ (personal distance) บนพื้นที่ช่องทางเดินสาธารณะหรือ (public space) โดยเฉพาะบริเวณชั้น 1 เมื่อเข้าไปนั่งที่เก้าอี้ยันสมาธิ

ภาพที่ 10 มุมมองของมนุษย์เทียบกับภาพถ่ายมุมกว้างที่ถูกตัดขอบออกบริเวณชั้น 1
ที่มา: Fine Arts Department (1995)

2.4 โลหะปราสาทเป็นอาคารที่ช่องเปิดโดยรอบ ผลพลอยได้อีกประการนอกเหนือจากแสงก็คือลม ที่หมุนเวียนถ่ายเทตลอดเวลา เป็นกระแสลมที่พัดเบาๆ ให้บุคคลได้สัมผัสตลอดเวลาในพื้นที่นี้ และหากนับเรื่องเสียงกระดังลมจากลำโพงที่ทางวัดราชन्द्रดารามวรวิหารติดตั้งไว้ ถือได้ว่าโลหะปราสาทเป็นพื้นที่ที่กระตุ้นให้เกิดการรับรู้หลากหลายสัมผัส เอื้อให้เกิดการตื่นรู้ได้ตลอดเวลา (ภาพที่ 11)

ภาพที่ 11 ลักษณะของพื้นที่ระหว่างตัวอาคารกับระเบียงคด
ทำให้เกิดอากาศหมุนเวียนเข้ามายังตัวอาคารโดยธรรมชาติบริเวณชั้น 2
ที่มา: Fine Arts Department (1995)

2.5 โลหะปราสาทเป็นพุทธสถาปัตยกรรมที่ต้องใช้เวลาในตัวอาคารโดยเจตนา ด้วยการกำหนดให้พระบรมสารีริกธาตุอยู่ชั้นสูงสุด การขึ้นบันไดเวียนทำให้ต้องเกิดสติตลอดเวลาในการขึ้นแต่ละชั้น และต้องไม่ประมาทเวลาเดินสวนกัน ซึ่งบุคคลส่วนใหญ่หากเดินขึ้นบันไดเวียนทีเดียว 7 ชั้นไม่ไหว ก็สามารถเดินออกไปพักในพื้นที่แต่ละชั้น และค่อยๆ เดินขึ้นทีละชั้นจนถึงชั้น 7 ซึ่งแตกต่างจากอุโบสถที่เป็นห้องขนาดใหญ่ 1 ห้องที่ประดิษฐานพระพุทธรูป บุคคลทั่วไปสามารถเข้ามาสักการะแล้วออกได้ในทันที เพราะฉะนั้นการที่จงใจให้บุคคลใช้เวลาในพุทธสถาปัตยกรรมนานขึ้น ย่อมเอื้อให้เกิดโอกาสการปรับตัวและจิตใจให้สงบและเหมาะสมก่อนขึ้นไปสักการะพระบรมสารีริกธาตุ (ภาพที่ 12)

ภาพที่ 12 รูปตัดตัวอาคาร แสดงพื้นที่ใช้สอยในแต่ละชั้น
ที่มา: Fine Arts Department (1995)

3. ความสัมพันธ์ระหว่างแสงแห่งธรรมและแสงในโลหะปราสาท

ในส่วนที่สามของบทความนี้ จะเป็นการนำเสนอมุมมองในเรื่องของความสัมพันธ์และความเชื่อมโยงจากแสงทางกายภาพไปสู่แสงเชิงนามธรรมที่เกิดขึ้นภายในจิต จะพบว่า มีประเด็นและปัจจัยหลักๆ ของสภาพแสงที่เกิดขึ้นในโลหะปราสาทผนวกกับความสงบในโลหะปราสาท เอื้อให้สามารถเชื่อมโยงสอดคล้องไปกับหลักการเกิดของแสงแห่งธรรม ได้แก่

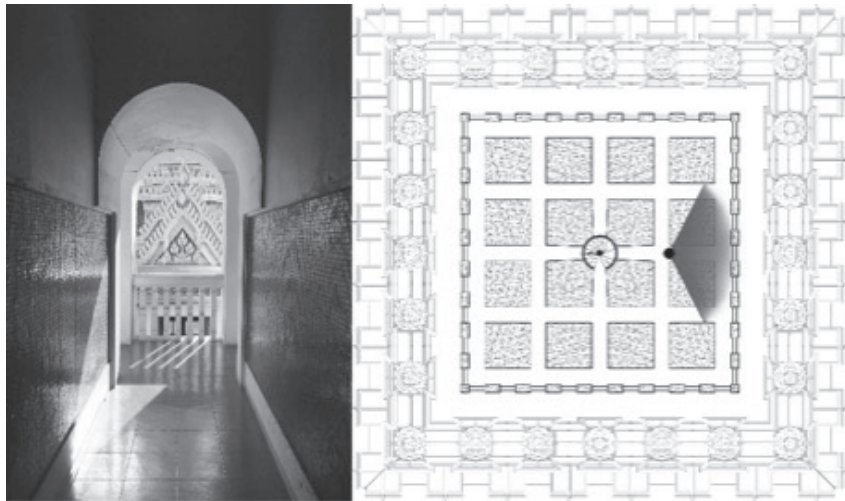
3.1 สภาวะแสงในซุ้มทางเดินในตัวโลหะปราสาทที่ลักษณะเป็นแสงพราวกับเงาที่ไม่คมชัด แต่จะพบว่าแสงเปลี่ยนไปตามช่วงเวลาตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นส่วนที่สว่างที่สุดหรือส่วนที่มืดที่สุดในโลหะปราสาท เมื่อมุมของแสงอาทิตย์เปลี่ยน ความสว่างความมืดก็จะเปลี่ยนทั้งหมด แต่อัตราส่วนความสว่าง-ความมืดจะมีค่าประมาณเดิมเสมอ กล่าวคือ โลหะปราสาทเป็นพื้นที่ที่ทำให้บุคคลรู้แสงเปลี่ยนไปตามเวลาตลอดเวลา ไม่ว่าจะอยู่ส่วนไหนของตัวตึก

3.2 สภาวะแสงบริเวณระเบียงคดที่ชั้น 2 และ 4 รวมไปถึงบันไดเวียนของชั้น 5 เป็นต้นไป (ช่วงพื้นที่หลังคาของชั้น) จะพบกับแสงที่ส่องลงมาอย่างชัดเจน ความต่างของความสว่าง-ความมืดทำให้เกิดเงาและแสดงทิศทางของแสงอย่างชัดเจนเช่นกัน กล่าวคือ โลหะปราสาทเป็นพื้นที่ที่ทำให้บุคคลรับรู้ปัจจุบันขณะตลอดเวลา

3.3 ปลายทางของซุ้มทางเดินคือช่องเปิดให้แสงเข้ามา เมื่อมองจากบันไดเวียนจะพบแสงจ้าที่ไม่พบรายละเอียดราวกับตัดขาดการรับรู้ทางตา (ภาพที่ 4) หรือสภาพแสงที่มีดิสลับบริเวณใจกลางอาคาร (ภาพที่ 6) นำไปสู่ความสงบ ความเงียบ สู่สมาธิ (Wongsaroj, 2007) หรือปลายช่องเปิดที่พบกับยอดบุษบกของชั้น 2

และ 4 นั้น (ภาพที่ 13) สามารถมองแสงในเชิงสัญลักษณ์หรือการตีความในเชิงพุทธสถาปัตยกรรมได้ สิ่งเหล่านี้เป็นการปรุงแต่งที่เกิดจากอายตนะ

3.4 จากปรากฏการณ์แสงในข้อ 1 - 3 นั้นแสดงให้เห็นถึงการรับรู้แสงเชิงกายภาพคือเวลา ด้วยแสงและเงาที่ทอดผ่านตัวโลหะปราสาท และการรับรู้แสงที่ส่งผลต่อจิตใจ ด้วยทั้งสองเหตุนี้จึงทำให้แสงภายในโลหะปราสาทเติมเต็มอายตนะในการรับรู้ให้สมบูรณ์

ภาพที่ 13 แสดงช่องเปิดบริเวณชั้น 3 ที่พบกับยอดบุษบกของชั้น 2
ที่มา: Fine Arts Department (1995)

3.5 ในขณะที่ยกเข้าไปยังพื้นที่ในโลหะปราสาทนั้นเกิดการกระตุ้นให้มีสติรู้ตัวตลอดเวลา จากการหาทิศทางที่ถูกต้องและจากการขึ้นบันไดเวียน แสงเป็นตัวช่วยในการบ่งบอกทิศทาง เมื่อดูจากการไล่เฉดของความสว่างความมืดที่ปรากฏบนผนัง (ภาพที่ 10) โดยบริเวณที่ค่อนข้างสว่างบ่งบอกทิศทางของแสงที่เข้ามาหรือทางออก และบริเวณที่ค่อนข้างมืดบ่งบอกทิศทางไปยังบันไดเวียน การเกิดสติรู้ตัวในพุทธสถาปัตยกรรมเป็นสิ่งที่สำคัญมาก และสติก็เป็นพื้นฐานของการเกิดแสงแห่งธรรม

3.6 จากรูปแบบของรูปทรงในที่ว่างมีไม้กั้นรูปแบบ แสงที่ปรากฏก็จะเป็นคู่แบบกับรูปทรงเสมอไป หากความซ้ำ+ซ้อนของรูปทรงทำให้กายภาพของที่ว่างมีความมั่นคงสูง แสงที่เกิดขึ้นจากรูปทรงเหล่านี้ก็จะช่วยส่งเสริมให้เกิดการรับรู้ที่ซ้ำ+ซ้อน นำไปสู่ความรู้สึกนิ่ง เป็นปัจจัยให้เกิดความรู้สึกลงบ ให้เกิดแก่บุคคลที่เข้ามาในพื้นที่เช่นกัน

3.7 การเข้าไปนั่งที่เก้าอี้นั่งสมาธิที่ชั้น 1 หรือนั่งอ่านหนังสือบริเวณระเบียงคดที่ชั้น 2 กัฏฐิ หรือเดินจงกรมที่ชั้น 3 ตามที่ทางโลหะปราสาทชั้นป้ายแนะนำเอาไว้ก็ดี ล้วนแล้วแต่เป็นกิจกรรมที่เอื้อให้เกิดความสงบและสมาธิ ประกอบกับสติสัมปชัญญะที่เกิดขึ้นจากองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและปรากฏการณ์แสงภายในโลหะปราสาท จึงเป็นสิ่งที่ช่วยเกื้อหนุนให้การรับรู้กาลเทศะเป็นไปอย่างถูกต้องและมีกำลังในการเกิดแสงแห่งธรรม

สรุป

ปัญญาคือแสงแห่งธรรมของชีวิต และพระบรมสารีริกธาตุที่ประดิษฐานอยู่ที่ชั้น 7 ของโลหะปราสาทนั้น เป็นนิมิตหมายของแสงแห่งธรรม เป็นความหมายของแสงเชิงนามธรรมในพุทธสถาปัตยกรรม (Wongsaroj, 2007) แสงยามเมื่อมองผ่านสถาปัตยกรรมจะเป็นสิ่งที่สร้างประสบการณ์ทางด้านความคิดลงไปถึงจิตอันเป็นตัวรู้ ทั้งในเรื่องของการแสดงเวลาด้วยลักษณะของเงาที่เกิดขึ้นในแต่ละช่วงเวลา แสงบนพื้นที่ของสถาปัตยกรรมนั้นสามารถเป็นได้ทั้งการสื่อความหมายเชิงอุปมา หรือเป็นการสร้างสัญลักษณ์ด้วยแสง รวมไปถึงการใช้แสงกับการสร้างบรรยากาศความสงบ หากวิเคราะห์ในประเด็นเหล่านี้จะพบว่า แสงที่ทำให้เกิดการรับรู้เรื่องเวลานั้นอยู่บนโลกแห่งความจริงเป็นพื้นฐาน ในขณะที่การสื่อความหมายเชิงอุปมา การสร้างสัญลักษณ์นั้น หรือการสร้างบรรยากาศความสงบ เป็นเรื่องของอายตนะและการปรุงแต่งในบุคคลบนพื้นที่ของสถาปัตยกรรม เหตุและปัจจัยในการเกิดแสงแห่งธรรมในบุคคลนั้น คือมีความปกติ (ศีล) มีความสงบตั้งมั่น (สมาธิ) เป็นพื้นฐาน มีสติสัมปชัญญะ (สติ+ปัญญา) ประกอบและเกื้อกูลกันตลอดกระบวนการในการรู้แจ้งเห็นแสงแห่งธรรม ผลลัพธ์ที่ได้คือ อยู่บนโลกความเป็นจริงด้วยความถูกต้องและชัดเจนตามความเป็นจริงปราศจากอคติ และสามารถดำเนินไปอย่างสอดคล้องไปกับธรรมชาติ

การที่จะสรุปว่าแสงในโลหะปราสาทเอื้อให้เกิดแสงแห่งธรรมหรือไม่นั้น ปัจจัยในคำตอบอยู่ที่ตัวพุทธสถาปัตยกรรมนั้นสามารถเอื้อให้บุคคลที่เข้าไป เกิดความสงบ เกิดสติ เกิดการตื่นรู้ เป็นพื้นฐานได้มากน้อยแค่ไหน และจากที่แสดงถึงองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมในโลหะปราสาทที่เอื้อให้เกิดความสงบและสติโดยหลักการในช่วงต้น แสงและเงาที่บังขึ้นถึงเวลาและกาลเทศะตามความเป็นจริง จะเป็นการเติมเต็มกระบวนการอายตนะให้เห็นและรู้ ในปัจจุบันขณะเกิดความสมบูรณ์ กระบวนการที่เกิดขึ้นภายในจิตจะเป็นตัวชี้วัดว่าถูกต้องชัดเจนและละเอียดแค่ไหน จากหลักธรรมที่แสดงในตอนต้นว่าความมีสติรู้ตัวนั้นก่อให้เกิดแสงแห่งธรรม ก็จะเอื้อให้กระบวนการในลำดับถัดไปเกิดแสงแห่งธรรมโดยธรรมชาติของมันเอง กล่าวคือ พื้นที่ทางกายภาพเป็นตัวเอื้อไปสู่การเข้าใจพื้นที่เชิงนามธรรมได้ เพราะหลักคิดในการสร้างคือหมายให้เป็นพื้นที่ที่ทำให้เกิดสติและตื่นรู้ สร้างเป็นบริบทที่มีความเข้มข้นของความสงบ พื้นที่ของมณฑลธรรมและพื้นที่ของแสงแห่งธรรมนั้นจะสว่างขึ้นอยู่ภายในจิตเสมอ

ระดับของจิตของแต่ละบุคคลนั้นแตกต่างกัน ความสามารถในการตอบสนองต่อนัยยะทางธรรมในสถาปัตยกรรมย่อมแตกต่างกันไป เปรียบเสมือนการอ่านหลักธรรมที่มีความลึกซึ้ง การอ่านครั้งแรกอาจเข้าใจด้วยปัญญาในระดับหนึ่ง หากเมื่อเรียนรู้และปฏิบัติลงไป การอ่านหลักธรรมเดิมอีกครั้งจะพบว่าเราสามารถเข้าใจได้มากขึ้น ด้วยปัญญาที่ละเอียดยิ่งขึ้น และซาบซึ้งละเอียดละไมไปกับมันมากยิ่งขึ้น สถาปัตยกรรมก็เช่นกัน การที่เข้าไปยังพุทธสถาปัตยกรรมแห่งหนึ่ง ความสวยงามจับใจในครั้งแรกเห็น ย่อมสะกดให้ผู้เข้าไปนั้น ได้หยุดและมอง เพื่อบันทึกความงามผ่านสายตา ต่อมาสามารถซึมซับความงดงามได้มากขึ้น สติเข้ามาประกอบในการมอง มีสมาธิมาช่วยประกอบในการพิจารณา สุดท้ายความจริง ความงาม ความลึกซึ้ง สุนทรียภาพ นัยยะที่แอบแฝงอยู่ก็จะปรากฏออกมาสู่ใจได้เพราะปัญญา

เอกสารอ้างอิง

- Fine Arts Department. (1995). **Loha Prasat Wat Ratchanaddaram Worawihan**. (In Thai) [**Loha Prasat Wat Ratchanaddaram Worawihan**]. Bangkok: Amarin Printing & Publishing.
- Patummanon, T. (1993). **Chitwithaya sathapattayakam**. (In Thai) [**Architectural psychology**]. Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Payutto, Phra. (2008). **Pojananukrom Buddhasart chabub pramaul sub**. (In Thai) [**The glossary of Buddhist dictionary**]. Retrieved February 13, 2017, from <http://www.watnyanaves.net/>
- Payutto, Phra. (2014). **Buddha Dhamma chabub prubprung lae kayai kwam**. (In Thai) [**Buddha Dhamma: Extended edition**]. Retrieved February 13, 2017, from <http://www.watnyanaves.net/>
- Payutto, Phra. (2016). **Pra Tripitaka chabub Mahachulalongkornrajavidyalaya**. (In Thai) [**Tripitaka: Mahachulalongkornrajavidyalaya edition**]. Retrieved February 13, 2017, from http://www.geocities.ws/tmchote/download_tpd/tpd-dwload.htm
- Techaamnuyawit, P. (2013). **Karn sueksa karn oakbab sathapattayakam ti aur hai kerd kwam sappaya pheu nam pai oakbab Watphrawimuttalaya**. (In Thai) [**The study of architectural design in the acquisition of sappaya for the design of Watphrawimuttalaya**]. Faculty of Architecture Academic Journal, Khon Kean University, 12 (1), 15-26.
- Tharavichithun, B. (2016). **Saphawa kwam mai thiang nai Vihara Wat Ton Kwen**. (In Thai) [**The Impermanence in the Vihara Wat Ton Kwen Temple**]. Journal of Environmental Design, 3(1), 70-87.
- Wongsaroj, Phra. (2007). **Karn Suksa kwammai khong sang nai Sim Isan**. (In Thai) [**A study of the meaning of light in “Sim Isan” (Northeastern Buddhist viharas)**] (Master thesis). Bangkok: Silpakorn University.